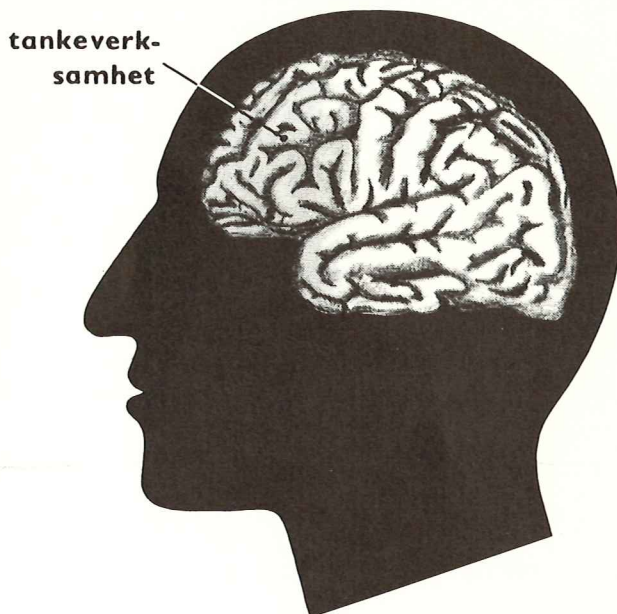

”Ordet skall vara sant, dvs. får inte leda tanken fel”. Det är den danske fysikern H C Ørsted som fällt yttrandet. Om tänkande – och terminologi – står att läsa på s. 2.

Terminologi och tänkande	s. 2
Är allmänord bra som facktermer?	s. 3
Termen ”kraftpapper” fyller 100 år!	s. 4
Om definitionsvokabulär	s. 4
TERMINFORM – Rapport från ett besök	s. 5
Ur terminologikalendern 1984	s. 5
Notiser	s. 6
Termfrågor i urval	s. 7
Termregister 1983	s. 7
Korsord	s. 8

Terminologi och tänkande

Råa, ovårdsamma meningar; illa stavade ord. Sådana voro ock hans tankar och handlingar.

I anslutning till detta citat, hämtat ur C J L Almqvists Drottningens juvelsmycke från år 1834, kan man hävda, att det finns – eller i varje fall kan finnas – ett direkt samband mellan *ord* och *tankar*. Desto mera markant blir detta, om man betänker att den citerade författaren besatt en i frågan särskild sakkunskap. Som lärare i Svenska Språket och i Matematik vid Elementar-Skolan i Stockholm, tillika skolans rektor, hade han låtit av trycket utkomma Svensk Språklära.

I företalet till denna skrift önskar författaren i synnerhet att man fäster sig vid tvenne ämnen, nämligen ”vid *Utledningsläran* och vid *Språkets utförande i stilar eller skrifarter*. Den förra riktar språket: det sednare gifver färdighet, att *väl* och för hvarje sak *tjenligt* uppsätta sina tankar i skrift.”

Så kan alltså förhållandet vara mellan ord och tankar. Men finns det också ett rimligt samband mellan terminologi och tänkande? Uppmuntrande händelser utspelar sig enligt neurofysiologerna i de s.k. kognitionscentra, belägna i storhjärnans centrallob. De anses vara nervcentra för tankeverksamhet och associationer. Det torde dock inte vara att förvänta, att ett ingående studium av dessa skulle ge någon särskild vink om det terminologiska tänkandets ursprung. Det är kanske helt enkelt så att de uttalat tankekrävande övningar som leder fram till terminologiarbetets cerebralt mest påkostade produkt, *definitionen*, kan bekvämt sopas bort och ersättas med den modell som den kände danske språkforskaren Otto Jespersen exemplifierade med den lärda vardagsbeskrivningen av *hunden* som ’det djur vilket en annan hund omedelbart igenkänner som sådan’.

I en mera filosofisk språkdräkt kan man finna *begrepp* återgivet som ’tankeinnehåll avklätt orddräkten’ och *definitionens* innebörd antytt i uttrycket ”att fånga tingens väsen”. Detta låter ju på ett betryggande sätt tankeväckande. En annan låter ju på ett betydligt kortare avstånd till teknikens värld, fysikern H C Ørsted (1777-1851) världsberömd för sin upptäckt av elektricitetens magnetiska verkan, har yttrat sig också om ordens verkan och bl.a. hävdad att ”ordet skall vara sant, dvs. får inte leda tanken fel”; jfr TNC 21:24. I det terminologiska skeendet har man som ledande princip tankeräcken *begrepp – definition – benämning (beteckning)*. Inte bara först utan också främst befinner sig då begreppet, en medveten tankeakt, logikens föremål. Traditionellt talar man om den formella logiken, som behandlar tänkandets former, och den reella logiken, som behandlar tänkandets innehåll. Logik behövs för att ordna begreppssammanhagen, för att systematisera och för att i vetenskapliga, tekniska eller allmänmänskliga sammanhang precisera ståndpunkter eller för att avprecisera dem. Logik är underlaget för balanserad argumentering, för att sätta i fråga och för att lämna något utanför frågandet. Den logiska bearbetning som över begrepp och genom definitioner närmar sig termer och har att ta ställning till termbildning och termval, kan emellertid ibland finna sig ”ologiskt” bemött. Det språkliga systemet har, kanske man kan säga, sin egen logik. Det matematiska tänkandets strikta konsekvens kan inte oförändrat överföras till språkets domäner. Man bör observera att detta förhållande innebär risk för konflikter, särskilt som TNC från början hävdad ”som sin plikt att värna om logiken i det tekniska språket” (TNC 13, s. 8). ”TNC kan ej” – sägs

det på samma ställe – ”underlåta att åtminstone med mild tryck försöka påverka den ologiska terminologin även när den tillhör allmänhetens invanda språk, och även om omedelbar risk för farliga verkningar inte kan påvisas”.

Den systematiska bearbetning som av hävd ingår som nödvändig del i ett ordlistearbete ger emellertid ofta positivt utslag till förmån för logisk indelning, logisk begreppsanalys, tankeriktig formulering av definitioner och också termer fria från utmanande ologiskhet. Dessa insatser, liksom särskilda ingrepp i ”tillrättaliggande” syfte, t.ex. i fråga om termparen *järn-metall* och *cementbetong*, blir i allmänhet invändningsfritt accepterade och därigenom föga uppmärksammade. Enstaka termförslag utan tillräckligt bärande underlag kan ibland misslyckas och då komma i rampluset. I det terminologiska tänkandets förberedelserum är det viktigt att ta emot kritik för att pröva och ompröva och att ständigt sätta i fråga, med logiken och sunda förnuftet i jämförda positioner i tankeprocessen.

Det finns andra sätt att tänka och ett par av dem kan leda till allvarlig skada för tankeprocessens förnyelse. Den stelbenta oförnyelsens tänkande, den som ibland kallas slötänkande, känner nog mången igen från olika vändpunkter i livet, såsom det t.ex. belyses i Hjalmar Söderbergs skildring av En ung mans tankar i Martin Bircks ungdom:

Och Martin var icke ny, hans kläder voro icke nya och icke heller hans tankar, han tänkte och visste icke stort annat än det, som andra hade lärt honom, några gamla herrar i England och Frankrike, som nu mest voro döda.

En ung terminologs tankar råkar lätt i stagnation, om utgångsläget liknar det av Hjalmar Söderberg skisserade. Rörligheten i det terminologiska arbetet kräver kontinuerlig tillförsel av kunskap och vetande.

En stelhet av annat slag kan vara väl så vanlig, om terminologen sluter sig inne i sitt specialintresses elfbenstorn eller accepterar utredarens expertkunskap som utslagsgivande i det tankebyggande arbetet med strukturering och konkretisering. Det är då lätt att råka in i den ensidiga situation som filosofen och termkompositören Blaise Pascal belyste med exempel från sin matematiska studerkammare: ”I trianglarnas himmel är Gud tresidig”. Med denna visdom i åtanke kan man lättare förstå, att samme Pascal fanns sig föranlåten att deklarerat: ”Jag tvistar aldrig om ett ord bara man upplyser mig om vilken innebörd man ger det”. Människan är, har Pascal sagt, ”un roseau pensant”, ett tänkande rö. Det stämmer på ett osymmetriskt sätt med replikskiftet mellan Vladimir och Estragon hos Samuel Becket:

Att tänka är inte det sämsta. – Nej, nej, men det är illa nog.

Einar Selander

Fil. dr Einar Selander var TNCs verkställande direktör 1957–1977. Artikeln är en sammanfattning av ett föredrag som hölls nyligen vid ett internseminarium för TNCs personal.

Är allmänord bra som facktermer?

Frågan om var gränsen går mellan facktermer och ord i allmänspråket kan säkert diskuteras. För att belysa allmänordens användbarhet som facktermer behöver man knappast bestämma vart gränfallen hör. Intuitivt kan vi nog var och en ge exempel på renodlade fall av det ena eller det andra.

Det finns ett ganska stort antal ord som återfinns i båda kategorierna, t.ex. *sugrör* (i ett vattenkraftverk), *sula* (i ett bergum), *rendezvous* (inom rymdfarten), *minne* (inom datatekniken).

Alla dessa är exempel på allmänord som används i en mer eller mindre överförd betydelse inom specialiserade teknikområden. De fungerar där utmärkt som fackord och ger även oss som inte behärskar fackområdena vissa associationer, som gör att vi anar sakinnehållet. Som motpoler kan ses facktermer utan aktuell allmänspråklig anknytning, såsom *utskov*, *anfang*, *mascon* och *triggbar (krets)*, för att ta några exempel från samma teknikområden. I och för sig kan dessa också ha ett allmänspråkligt ursprung men det hjälper inte längre den genomsnittlige läsaren i dag.

Utbytet mellan allmänspråket och olika fackspråk går inte bara i en riktning. Beroende på bl. a. teknikens insteg i vardagslivet och massmediernas intresse för enkla händelser med teknisk anknytning, blir vissa facktermer plötsligt kända för många. Under åtminstone en tid visste de flesta av oss vad en *blow-out* är. När det dessutom döptes till *utblåsning* blev det nästan var mans egendom. Visserligen lägger oljeborrningsspecialisterna en djupare betydelse i termen än vad vi tidningsläsare eller TV-tittare gör, när vi talar om den läckande oljan, men vi talar ändå om samma sak, samma begrepp.

Det ser alltså ut som om det inte skulle finnas några problem med ett gemensamt ordförråd. Det borde det inte heller finnas, tvärtom är det en brygga mellan fackspråken och allmänspråket. Problem uppstår först när man anammar ett ord från en annan språksfär utan att respektera dess grundbetydelse. Man fördjupar alltså inte enbart allmänordets betydelse för det ändamål som man behöver det till, utan man tar dessutom bort en del av grundbetydelsen. Om man i en ordlista t.ex. anger att *grävning* i något sammanhang betyder 'lossgörning av jord eller berg, vanligen med maskin eller verktyg som utför fram- och återgående rörelser', har man konstruerat en fackordsbetydelse som avviker från allmänordets. Man skulle alltså kunna gräva med ett spett! Enligt samma ordlista står *schaktning* för alla de arbetsmoment som resulterar i en grop i marken. Förvirringen blir total om man samtidigt säger att *grävbarhet* och *schaktbarhet* är samma sak. Sådant har hänt den bäste och lär väl kunna hända igen om vi inte ser upp.

Ibland kan problemet med en fackterm vara att den ges olika betydelser inom två ämnesområden. Alltså en fackterm men två betydelser, två begrepp. Är ämnesområdena närbesläktade, kan det finnas behov av att tala om de två betydelsemässigt skilda begreppen i samma sammanhang. Vilken av betydelserna skall man då välja?

Varmvatten låter onekligen något svalare än *hetvatten*. Vilket det också är t.ex. i fjärrvärme- och tryckkärllsammanslagning. Båda kan dock ha en temperatur betydligt över 100 grader Celsius. Inte precis vad vi förväntar oss, när vi skruvar på varmvattnet i duschen! Som tur är, har de som sysslar med rörinstallationer i bostadshus andra tempe-

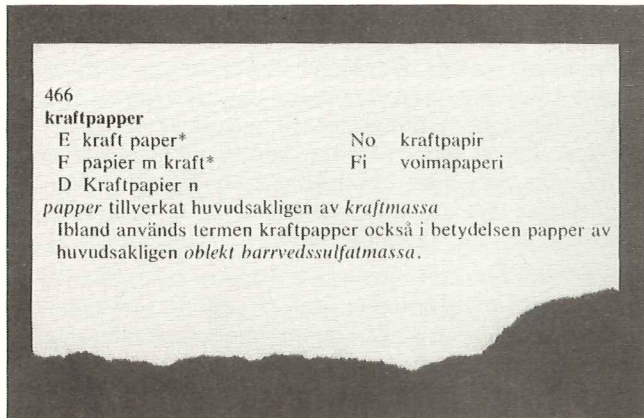
raturgränser för "sitt" varmvatten. I ett hus med fjärrvärme kan det dock bli tal om *varmvatten 1* och *varmvatten 2*. För att slippa detta väljer man ofta att tala om *tappvarmvatten* för det som vi använder i duschen. Det betyder att man ansett sig behöva närmare specificera det vatten som nästan alla redan känner igen som *varmvatten*, medan det drygt hundragradiga vattnet inte behöver vare sig närmare precisering eller annan benämning. Vilken användning av termen som är den äldsta vet jag inte. Säker är bara att man genom att hålla fast vid en term, som skiljer sig i betydelse från allmänordets, inte underlättar informationsutbytet mellan fackmän och allmänheten, till vilken de flesta av oss hör i nästan varje sammanhang.

Strävan efter korta facktermer, som är lovvärd i sig, resulterar i att man ibland sneglar åt att låna in behändiga allmänord i fackspråket. Det går bra, speciellt i överförd betydelse som vi redan konstaterat. I amerikansk engelska, som ju påverkar svenskan en hel del, är detta mycket vanligt inom nya teknikområden, exempelvis rymdfarten och datatekniken. Direkt illa kan det dock gå om man nonchalerar allmänordets betydelse. TNC var för någon tid sedan kallsinnig till ett förslag om att göra *hus* till en fackterm. Den skulle avse vad vi andra vanligen kallar hus men med inskränkningen "utan installationer", dvs. en rent tänkt konstruktion, där man bortser från ledningar och allt vad de är anslutna till.

Det är ingen tillfällighet att *byggnad* inte definierats generellt trots att det är en central term i vissa lagtexter och bestämmelser. Både *hus* och *byggnad* är att betrakta som allmänord. På samma sätt som facktermer kräver ett avgränsat, väl etablerat betydelseomfång för att fungera i sitt sammanhang, måste allmänorden få ha en friare ställning med smärre skillnader i betydelseomfånget hos olika språkbrukare. När ett ord är både allmänord och fackterm måste det för att fungera bra få behålla sin grundbetydelse i alla tillämpningar.

Kjell Westerberg

Termen "kraftpapper" fyller 100 år!

"Låt oss försöka oss på något extra starkt och dito glaserat omslag. Med lump och kokt trämassa böra vi kunna få den mycket gouterade 'brown and buff colour'."

(ur ett brev 1879 från kamrer Johnsson vid Munksjö Pappersbruk till brukspatron Ljungquist angående framställningen av ett nytt kraftigt papper)

"Gillades kraftpapperet av lump och kraft. S.D.G. (soli Deo gloria = Gud allena vare ära)."

(ur Munksjö protokoller 31 oktober 1883)

I detta hundra år gamla protokoll finner vi det första belägget för termen kraftpapper. Ganska snabbt spred sig termen (och framställningsmetoden) till andra pappersbruk i Sverige. Men även pappersbruk i andra länder blev intresserade av metoden. Därmed fick också den svenska termen kraftpapper fäste i dessa länders språk – på engelska benämningen **kraft paper**, på tyska **Kraftpapier** och på franska **papier kraft**.

I en del engelska lexikon kan man få uppfattningen att **kraft paper** härstammar från tyskan. Kanske har termen gått omvägen över tyskan innan den nått engelskan – ursprunget är hur som helst svenskt.

Åsa Holmér

Om definitionsvokabulär

Enspråkig lexikografi och även terminologiskt arbete går till stor del ut på att förklara ett givet ord eller uttryck med hjälp av andra ord och uttryck i samma språk. Ett grundläggande krav på dessa förklaringar är att de skall vara exakta och uttömmande. Ett annat krav är att definitionsorden skall användas på ett konsekvent sätt: läsaren måste kunna lita på att företeelsen x i definitionerna alltid representeras av ordet y, och omvänt att det är företeelsen x som avses varje gång ordet y används.

De här kraven är ganska lätta att uppfylla utan särskilda åtgärder när det gäller mycket små ordböcker och små termförteckningar inom begränsade ämnesområden. Det blir betydligt svårare att hålla definitionsvokabulären under kontroll i större allmänspråkliga ordböcker och mer omfattande termlistor. Därför har man inom olika större ordboksprojekt börjat utarbeta särskilda listor över semantiskt centrala ord, som får ligga till grund för definitionsskrivandet.

Ett av de mest kända exemplen på hjälpmedel av detta slag är den definitionsvokabulär på ca 2 000 ord som använts i **Longman Dictionary of Contemporary English** (1978). I Sverige har man vid Språkdata i Göteborg konstruerat en svensk definitionsvokabulär, som används vid utarbetandet av en svensk ordbok avsedd att utkomma om 1 à 2 år.

Som ett led i TNCs metod- och produktutveckling pågår sedan en tid tillbaka försök att konstruera en lista över centrala definitionsord, speciellt anpassad för det terminologiska arbetet. Det naturliga utgångsmaterialet är därvid samtliga termlistor som TNC utarbetat under senare år. Visst material hämtas också från John Wennerbergs **Ord och uttryck** (1963), som innehåller ett flertal korta listor över allmänna tekniska ord.

I en TNC-ordlistas definitioner används ord av tre slag:

- Rent allmänspråkliga och allmänt kända ord.
- Allmäntekniska ord, varav många är allmänspråkliga ord som terminologiserats och åtminstone i tekniska sammanhang fått en delvis speciell betydelse.
- Termer som tillhör det aktuella ämnesområdet och som definieras på annan plats i listan.

I detta sammanhang är det de två förstnämnda grupperna som är mest intressanta, eftersom de innehåller ord som är särskilt vanliga i definitioner oavsett ämnesområde. De betecknar sådant som allmänna företeelser, logiska relationer, aktiviteter, processer, form, storlek, mängd och andra egenskaper. Den största gruppen består helt naturligt av substantiv, främst sådana som har en vid betydelse. Där finns dels konkreta individord som *maskin, anordning, apparat, redskap, verktyg, instrument*, dels abstrakta individord som *egenskap, förmåga, benägenhet*. Där finns kollektiver som *art, slag, klass, ämne, material, substans* och abstrakter som *behandling, bearbetning, omvandling*. Bland adjektiven kan nämnas sådana som *plan, parallell, konisk, cylindrisk*. Typiska verb är t.ex. *behandla, bearbeta, forma, bedriva, utföra, genomföra*.

Resultatet av arbetet med den tekniska definitionsvokabulären presenteras dels som en systematisk lista över definitionsorden grupperade semantiskt, dels som en alfabetisk förteckning över samtliga ord. Åtminstone en del av orden förklaras i definitioner eller löptext. I vissa fall belyses de också med exempel.

Slutprodukten får flera användningsområden. I första hand blir den ett internt arbetsredskap inom TNC vid utarbetandet av framtida ordlistor. Den kommer också att kunna användas vid TNCs kurser för terminologiska noviser. Slutligen skulle den, om den publicerades, kunna bli till hjälp för personer utanför TNC som arbetar med teknisk terminologi.

Bo Svensén

TERMINFORM – Rapport från ett besök

TERMINFORM är namnet på en nyligen öppnad terminologisk informations- och dokumentationsservice vid Handelshögskolan i Köpenhamn. Bakom projektet står Terminologiavdelningen och Språkbiblioteket vid Handelshögskolan. Biblioteket har tilldelats det praktiska ansvaret för genomförandet av IoD-verksamheten.

Som ett led i den danska regeringens kamp mot arbetslöshet har projektet sedan september 1982 tilldelats 500 000 danska kronor av statliga medel. De projektansvariga vid Terminologiavdelningen hoppas att fr.o.m. 1985 kunna bedriva verksamheten inom ramen för Handelshögskolans budget.

TERMINFORM besvarar frågor av facklexikografisk och terminologisk karaktär. De som ställer frågorna kan vara både Språkbibliotekets egna kunder och representanter för den offentliga sektorn eller näringslivet. Ämneskompetensen motsvarar framförallt specialiseringen inom terminologiutbildningen: ekonomi, juridik, teknik. Sedan starten i mitten av oktober har dock de flesta ämnesområdena aktualiserats och alla frågor som ställts har fått ett svar eller åtminstone kunnat nyanseras eller bearbetas i riktning mot ett svar.

Frågorna till TERMINFORM kan ställas antingen skriftligt eller per telefon. Man tar inte emot långa listor med termer, högst ett tiotal per kund accepteras utan debitering. Den service som ges skall tills vidare vara kostnadsfri men framdeles måste man antagligen införa ett betalningssystem för externa brukare. Efter pressmottagningen i oktober rapporterade flera tidningar bl.a. om "gratis ordbog for erhvervslivet", och kännedomen om TERMINFORM har därefter spritts utan större PR-insatser. Antalet externa frågor har stadigt ökat.

Fysiskt är TERMINFORM ett särskilt rum i Språkavdelningens lokaler på Fabrikvej 7, där cand.ling.merc. Sonja Hvalkof och bibliotekarie Anne-Marie Langsig tar emot. Rummet är avdelat i två sektioner. Vid fönsterväggen, som öppnar ett spännande panorama över hustaken, står de båda anställdas skrivbord. På den avgränsande väggens bokhyllor finns prydliga rader av gula pärmar där väsentlig dokumentation samlats. En mindre samling lexikon har också förts hit. Rummets inre sektion upptas av den tekniska utrustningen: en Tandberg-terminal med modem och bildskärm, en tystgående skrivare och en TV-monitor för demonstrationssyften. Ergonomisk precision utmärker anläggningen.

Jämte Terminologiavdelningens och Språkbibliotekets ansevärd resurser har TERMINFORM även tillgång till ett flertal tembanker och databanker:

DANTERM – Terminologiavdelningens danska termbank
TERMDOK – TNCs termbank
EURODICAUTOM – EGs termbank
ALIS – Danmarks Tekniske Biblioteks bibliografiska databas
FAGLEX – Språkbibliotekets bibliografiska databas över facklexikon

Frågornas art avgör vilken sökmethode som ska användas i de olika fallen. Ofta inleds sökningen på traditionellt sätt, dvs. svaren söks i tryckta dokument. Med boken arbetar både terminolog och bibliotekarie. Ansvaret för den datorbaserade informationssökningen har tilldelats bibliotekarien medan terminologen åtagit sig kontakten med fackmän ute på fältet.

Bibliotekarien ansvarar även för utvecklingen av databasen FAGLEX. Den omfattar idag endast ett tusental titlar, vilket motsvarar Språkbibliotekets accession av facklexikon sedan 1980. Underlaget till inmatningen är katalogkort med utförd katalogisering och UDK-klassificering, som levereras av biblioteket. Katalogkortens uppgifter anpassas sedan till FAGLEX' speciella format.

Erfarenheterna från TERMINFORM kan komma TNC till godo vid utvecklingen av projektet "Termtjänst för översättare". Termtjänstens målgrupp skiljer sig dock från den danska genom att den utgörs av professionella översättare. Kanske kan de frågor som idag ställs till TNCs ordinarie handläggare successivt överföras till Termtjänstens svarservice. Projektets utveckling måste bli utslagsgivande.

Termtjänstens ställning inom organisationen skiljer sig från TERMINFORMS ungefär såsom Terminologiavdelningen skiljer sig från TNC. Terminologiavdelningens ämneskompetens är bredare och institutionen ingår i en högskoleorganisation med dess speciella resurser. Till sitt förfogande har TERMINFORM ett väl utrustat specialbibliotek med ett tiotal anställda bibliotekarier. Steget att med TERMINFORM utvidga det befintliga bibliotekets funktion som informationscentral var inte så stort. Ett mindre referensbibliotek som TNCs har en annan utgångspunkt då det gäller att bistå projektet Termtjänst.

Mina danska värdinnor vill jag tacka för ett vänligt mottagande och en väl planerad demonstration, som gav mycket gott utbyte! Vi på TNC önskar TERMINFORM en god fortsättning och hoppas även fortsättningsvis kunna utbyta erfarenheter.

Magdalena Gram

Ur terminologikalendern 1984

2-6 april 1984

Konferens: Datorer i litterär och lingvistisk forskning

Konferensen anordnas av ALLC, Association for Literary and Linguistic Computing, och man kommer att ta upp teorier, metoder, problem och tillämpningar på ovan nämnda tema.

Plats: Université Catholique de Louvain, Belgien

Upplysningar: Dr Jacqueline Hamesse
Institut Supérieur de Philosophie
Chemin d'Aristote 1
B-1348 LOUVAIN-LA NEUVE
Belgien

17-18 maj 1984

Internationellt symposium: Lexikografi

Symposiet som är det andra internationella vid Köpenhamns universitet anordnas av engelska och tyska institutionen.

Plats: Köpenhamns universitet

Upplysningar: Professor Arne Zettersten
Köpenhamns universitet
Njalsgade 84-96
DK-2300 KÖPENHAMN S
Danmark

5-10 augusti 1984

AILA Brussels 84

Sjunde världskongressen i tillämpad lingvistik. Temat för konferensen är tillämpad lingvistikens bidrag till internationell förståelse.

Upplysningar: AILA World Congress 1984
University of Brussels
ITO/VUB
Pleinlaan 2
B-1050 BRYSEL
Belgien

17-23 augusti 1984

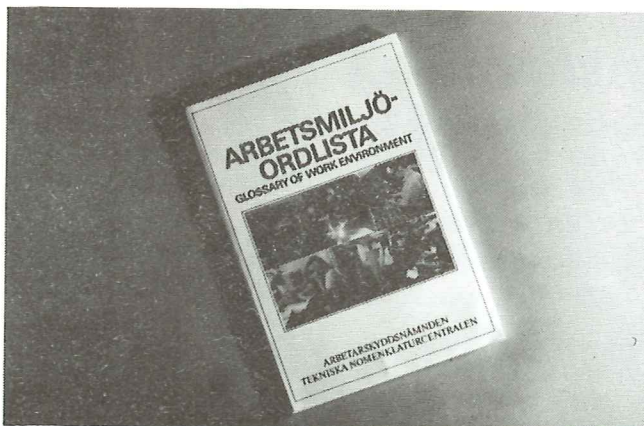
Den internationella översättarfederationens, FIT, tionde världskongress

Kongressen är indelad i fem arbetsgrupper och den tredje heter "Översättaren/terminologen".

Upplysningar: Kongress-Sekretariat
Interconvention
Postfach 80
A-1107 WIEN
Österrike

Notiser

Ny ordlista

TNC 79 Arbetsmiljöordlista

TNC har kommit ut med en ny ordlista som heter Arbetsmiljöordlista.

Under 1970-talet växte det fram ett allmänt intresse för arbetsmiljöfrågor. Bakom detta låg bl.a. fördjupade

kunskaper om riskerna i arbetsmiljön och en vidgad medvetenhet om dennas betydelse för vår hälsa och vårt välbefinnande.

Kunskapsområdet behandlades mer och mer i skriftlig form. Utredningar, rapporter, råd, anvisningar, föreskrifter osv. publicerades. Ganska snart fann man att fackterminologin punktvis inte fungerade väl utan borde normeras.

Önskemål i den riktningen nådde inte bara TNC utan även TNCs nordiska systerorgan: Terminologifdelingen vid HHK (Handelshøjskolen i København), TSK (Teknikan Sanastokeskus, Finland) och RTT (Rådet for teknisk terminologi, Norge). Tillsammans ansökte därför dessa organ år 1978 om projektmedel hos Nordiska Ministerrådet för en Nordisk arbetsmiljöordlista.

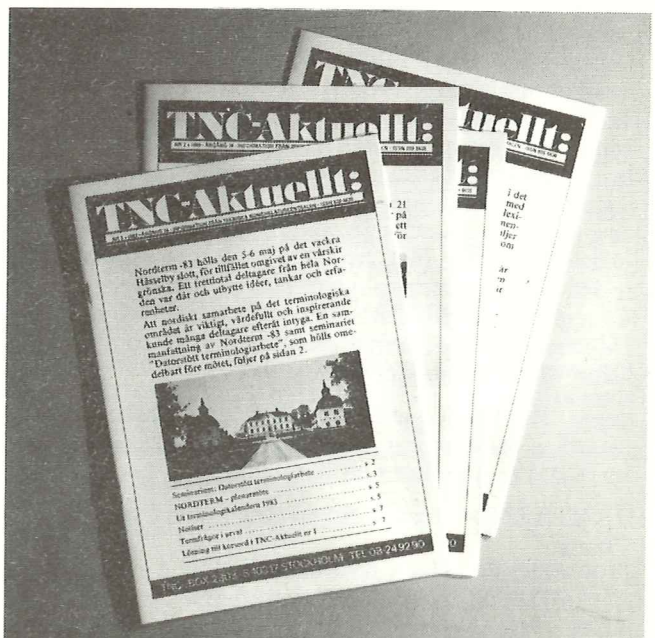
Arbetet har utförts av fyra nationella arbetsgrupper, som har utrett olika delområden. Den centrala samordningen har övervakats av det finska organet TSK.

Den svenska arbetsgruppen har haft följande sammansättning:

Göran Walter, ordförande
Gunnar Lundborg, Arbetskyddsstyrelsen
Artur Norr, Arbetskyddsstyrelsen
Erik Nyström, Branschföreningen för personlig skyddsutrustning
Ingvar Söderström, Arbetskyddsnämnden
Kristina Adebo, TNC, sekreterare

Följande områden behandlas i ordlistan: allmänt arbetarskydd, arbetarskyddets organisation, arbetshygien, ergonomi, arbetspsykologi, tekniskt arbetarskydd, arbetsmedicin och arbetsmiljöforskning. Listan omfattar ca 500 termer med definitioner.

Ett gott nytt 1984 med TNC-Aktuellt!

TNC-Aktuellt utkommer med sex nummer per år och prenumerationen 1984 kostar 75 kronor. Skicka blanketten som lagts med i detta nummer.

Representantförsamlingens årsmöte

Representantförsamlingen sammanträder den 26 april 1984. Kallelse och program kommer att sändas ut senare.

Termfrågor i urval

FRÅGA: Vad heter *chips* i singularis och hur böjs ordet i bestämd form? *Chip* och *chipet*?

SVAR: TNC har tidigare rekommenderat att man i stället för *chips* skulle säga *kiselbricka*. Om man nödvändigtvis ville använda *chips* skulle ordet anpassas till svenskan och böjas på svenskt vis.

Nu har det emellertid visat sig att ordet *chips* inte så lätt låter sig bortmotas. Det verkar ha kommit för att stanna. Ordet har fått en så stark förankring i svenskan att TNCs tidigare rekommendationer numera är inaktuella. Dessutom finns det redan i svenskan ord från engelskan som liknar *chips*, t.ex. *tips*.

Svenska språknämnden, och även TNC, tänker i fortsättningen förorda att *chips* böjs som *tips*, dvs. ett **chips**, **chipset**, flera **chips**, **chipsen**. Ordet med den böjningen kommer också att finnas i nästa upplaga av Svenska akademiens ordlista, som kommer ut 1986.

?

FRÅGA: Jag har läst i en tidskrift om en farkost som benämns *hydrokopter*. Nog borde en sådan hellre kallas *hydropter*?

SVAR: Etymologiskt borde den det. Ordet härstammar ju från de grekiska orden *hydor* som betyder 'vatten' och *pteron* som betyder 'vinge', alltså *hydro-pter*. Men ursprunget till många främmande ord är för de allra flesta av oss inte kända. Det är därför naturligt att vi säger **hydrokopter** eftersom det är mer likt det välkända ordet *heliko-pter* (som betyder 'skruv-vinge') och därmed mer genomsynligt.

?

FRÅGA: Vad betyder *kognitiv*? Vad har ordet för historia?

SVAR: I Bonniers svenska ordbok kan man läsa följande om *kognitiv*: 'som gäller varseblivning, inläring, tänkande och andra intellektuella funktioner'. 'Kunskapsmässig' och 'förståndsmässig' är adjektiv som motsvarar ordet.

Ordet kan härledas till latinets *cognos'cere* som betyder 'undersöka, lära känna'. Substantivformen *kognition* hade ursprungligen dessa två betydelser: 'undersökning' eller 'kunskap, kännedom'. Idag är den första betydelsen

sällsynt. Och orden **kognition** och **kognitiv** som de brukas numera är alltså härledda ur den andra betydelsen; de används bl.a. som fackord inom psykologin; *kognitiv psykologi* betecknar 'tänkandets psykologi'.

?

FRÅGA: I en tidskrift har jag läst att man tänker öppna ett bankkontor i ett varuhus. Hur skulle man kunna benämna en sådan bank?

SVAR: Varför inte **varuhusbank**? Det skulle passa för begreppet i fråga: 'bank i varuhus'. Sammansättningen affärsbank är ju redan reserverad för 'bank för affärer (=handelsverksamhet)'.

Åsa Holmér

Termregister 1983

TNC har i TNC-Aktuellt under rubriken **Termfrågor i urval** presenterat några av de termfrågor som behandlats i det dagliga rådgivningsarbetet under året.

Ett register över samtliga dessa termer följer nedan:

chips	AKT 83:6, s. 7
exponent	AKT 83:1, s. 6
flerhålsborrning	AKT 83:3, s. 7
glaci	AKT 83:2, s. 7
glacis	AKT 83:2, s. 7
grad Celsius	AKT 83:1, s. 6
hydrokopter	AKT 83:6, s. 7
icke-järnmetall	AKT 83:2, s. 6
index	AKT 83:1, s. 6
järnmetall	AKT 83:2, s. 6
järn och stål	AKT 83:2, s. 6
keram	AKT 83:2, s. 6
keramiskt material	AKT 83:2, s. 6
klinker	AKT 83:2, s. 7
kognition	AKT 83:6, s. 7
kognitiv	AKT 83:6, s. 7
kontoring	AKT 83:3, s. 7
kontorsautomatisering	AKT 83:3, s. 7
kontorsmekanisering	AKT 83:3, s. 7
likriktare med högfrekvent omriktning	AKT 83:3, s. 7
miljard	AKT 83:1, s. 6
miljon	AKT 83:1, s. 6
milliard	AKT 83:1, s. 6
million	AKT 83:1, s. 6
mosaik	AKT 83:2, s. 7
mosaikplattor	AKT 83:2, s. 7
omriktare	AKT 83:3, s. 7
omriktarfrekvens	AKT 83:3, s. 7
optiska fibrer	AKT 83:4/5, s. 8
pedodonti	AKT 83:4/5, s. 8
pedodontologi	AKT 83:4/5, s. 8
primärswitchat nätaggregat	AKT 83:3, s. 7
punkt vid förkortningar	AKT 83:1, s. 6
randomisera	AKT 83:4/5, s. 8
samborrning	AKT 83:3, s. 7
strömriktare	AKT 83:3, s. 7
switchat nätaggregat	AKT 83:3, s. 7
switchfrekvens	AKT 83:3, s. 7
varuhusbank	AKT 83:6, s. 7
vs-ls-omriktare	AKT 83:3, s. 7

Korsord

Lodrätt

1. Avlägsna rengöringsvatten från glasyta med hjälp av raka bestående av handtag med metallskena för fasthållande av utbytbart blad av gummi eller syntetmaterial
2. Är sådana papper som vid losstagning från en vals eller torkcylinder avskrapats så att pappersbanan blivit finveckad
3. Smetat
4. Stamloкус för mången
5. Cellulosahaltig och ligninhaltig cellvävnad

Vågrätt

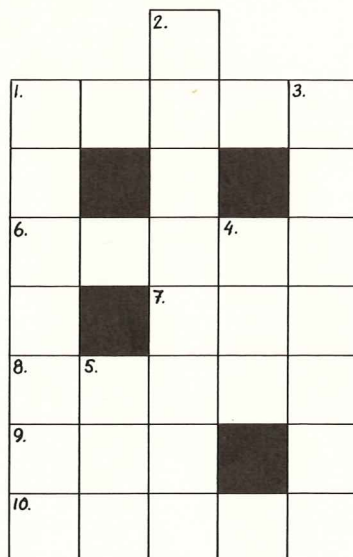
1. Band- eller strängformat parti i en pappersbanas maskinriktning med från banan i övrigt avvikande egenskaper, t.ex. sämre formation, annan torrhalt eller ytvikt
6. På ax
7. Stamloкус för mången
8. Redskap bestående av stativ och garn, avsett för våt rengöring av golv
9. Bruk
- 10 Lärjunge

Orden i detta korsord finns i TNCs ordlistor eller i Svenska akademiens ordlista.

Sänd Din lösning till TNC och deltag i tävlan om priserna:

Första pris: Valfri ordlista ur TNCs produktion
Andra och tredje pris: Städteknisk ordlista eller Arbetsmiljöordlista.

✂-----

Namn: _____

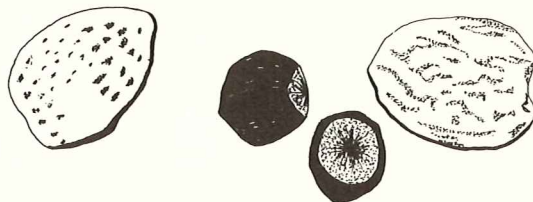
Företag: _____

Adress: _____

Postadress: _____

Telefon: _____

TNCs personal önskar medlemmar och läsare ett **Gott Nytt 1984** med några nötter att knäcka på det nya året.

Finn ett engelskt ord med 5 bokstäver vars uttal inte förändras när 4 av dem tas bort!

Det finns mer än 30 sätt att skriva sje-ljudet på svenska. Finn dem!

... och några karameller ...

Ett palindrom:

I Reval sitta ni alla i natt i slaveri.

Ett bevingat ord:

När begreppen saknas, inställer sig ord i rätta stunden.
(ur Goethes Faust).

Allmänt bekant är att det engelska mönstret för stavning och uttal bjuder på många överraskningar. George Bernard Shaw vitsade med detta och påstod att "fish" lika gärna kunde stavas "ghoti" – gh för f som i enough, o för i som i women och ti för sje-ljudet som i nation.

I redaktionen:

Berit Björk
Anna-Lena Bucher
Inger Carsbring

Prenumeration:

Maj Uveby

TNC-Aktuellt utkommer med 6 nr per år och kostar 75 kr.
Eftertryck tillåts om källan anges.